

Ladugården på Sävholmen, fastigheten Ridö 3:19

Antikvarisk rapport

avseende

takarbeten 2024

Rapportförfattare: Leif Berggren 2024-12-18

Ladugården på Sävholmen, fastigheten Ridö 3:19

Antikvarisk rapport

avseende

takarbeten 2024

Omslagsbilden visar långsidan mot sydost samt nordöstra gaveln.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Antikvarisk rapport

Objekt: Ladugård på fastigheten Ridö 3:19, Västerås kommun och Västmanlands län.

Status: Kulturhistoriskt värdefull byggnad.

Bidragsgivare: Länsstyrelsen i Västmanlands län
Kontaktperson: Anna Ahlberg
Telefon: 010-224 95 11
E-post: anna.ahlberg@lansstyrelsen.se

Fastighetsägare: Eskilstuna motorbåtsklubb
Kontaktperson: Tommy Bernergård
E-post: ordf@embk.se

Entreprenör: Min byggare Eddie Sahlén AB
Vallagatan 8, 644 31 TORSHÄLLA
Telefon: 073-657 38 39

Antikvarisk expert: Leif Berggren, Mamregatan 3, 733 38 SALA
Mobiltelefon: 070-730 47 08
E-post: berggren@byggnadsvard.org

Rapporten distribueras till:

Länsstyrelsen i Västmanlands län
Eskilstuna Motorbåtsklubb

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Situationsplan.....	5
Häradsekonomiska kartan.....	6
Byggnadsbeskrivning.....	7
Skadebesiktning med bilder.....	8-14
Utfört arbete.....	15-16
Bilder under arbetet.....	17-21
Bilder färdigt arbete.....	22-23

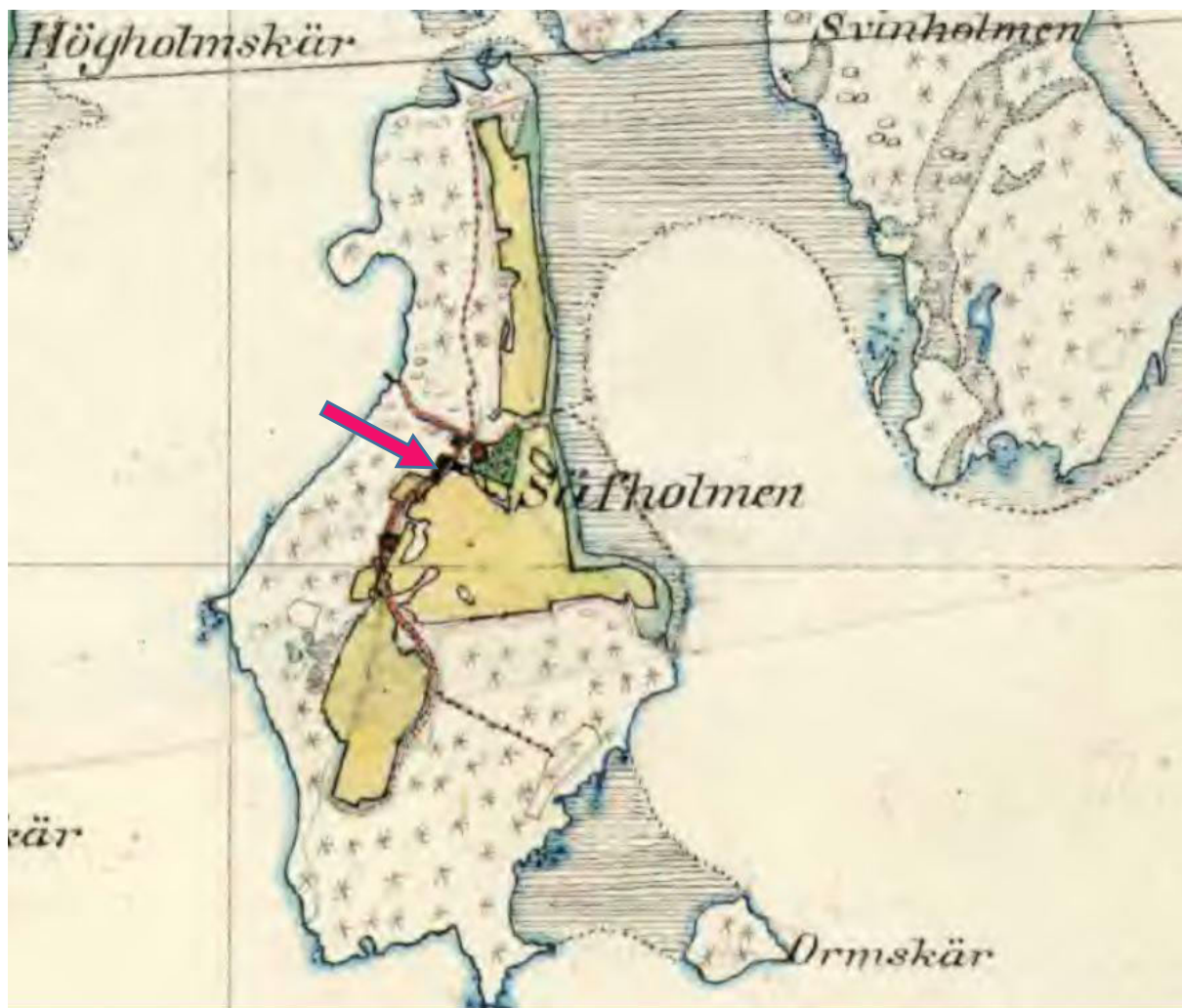
Bilaga

Principskiss

Situationsplan. Aktuellt område markerat.

©Lantmäteriet

Utdrag från Häradsekonomska kartan 1905-1911. Den aktuella byggnaden är markerad.

Byggnadsbeskrivning

Ladugård med loge och lider. Grundläggning av natursten och betong. Stomme av timmer och stolpverk. Väggarna klädda med stående, rödfärgad panel. Här finns ytor med slät panel och locklistpanel samt smärre ytor med rödfärgat timmer.

Sadeltaket är täckt med tvåkupigt tegel, där pannorna stöter emot varandra i nocken. Breda vindskivor med vattbrädor och generösa språng.

Takkonstruktionen utgörs av takstolar av typen "svensk takstol". Över den timrade ladugårdsdelen går tranbenen ner och tar stöd mot skullens bjälklag. Över resterande delen tar tranben och tassar stöd mot en bjälke som ligger på korta timmerväggar. Alla delar i takstolarna är dymlade och takspararna bildar ett kryss i nocken där nockåsen vilar. Takstolarna är avsträvade med diagonalsträvor av rundvirke.

Underlagstaket består av ett stort antal åsar i rundvirke. Åsarna vilar mot uppstickande dymlingar i sparrarna och är lagda omlott. På åsarna ligger en stråttäckning som ser ut att vara bunden till åsarna med vidjor.

Stora förändringar skedde 1947. Det var sannolikt då de betonggjutna delarna tillkom. Troligen var det också då som byggnaden försågs med taktegel.

Här har man gjort det enkelt för sig. På stråttäckningen lades regler, 2x4 tum, på "plasken" med ett c-c-avstånd om 80-100 cm. Reglarna på respektive takfall har fästs till varandra med ett plattstål som ligger över nockåsen. På reglarna har läktats med tegelläkt och längst ned en fotbräda. Taksprången har förstörats genom detta.

Skadebesiktning

På byggnadens framsida får taksprånget betecknas som ganska krokigt i förhållande till vägglivet. Anledningen till detta framgår av de stora springorna uppe vid nocken. Tegeltäckningen har glidit ner där de läktbärande reglarna släppt taget vid nocken. Det finns också ganska stora svackor i takfallen. En del takpannor saknas, liksom det mesta av vattbrädorna.

På den nordvästra sidan finns ett "hack" i taksprånget. Detta sägs vara orsakat av ett fallande träd. Både vågbordet och fotbrädan är gravt rötskadade på platsen. Även på ett annat ställe på samma sida är vågbordet rötskadat, liksom takstolstassen. Rötskador finns också i det sydvästra gavelprånget, där vissa av åsarna ruttnat av liksom delar av regeln som bär tegelläkten samt även delar av fotbrädan. Det här är det som kan ses från utsidan. När det gäller själva takteglet är det endast fråga om 30-40 pannor som saknas eller är trasiga. När man kommer in i byggnaden är det fråga om ganska få rötskador. Över skullen finns en hanbjälke som är reparerad med plankor. Intill ventilationstrumman, också över skullen, är sparren på sydöstra sidan gravt rötskadad och reparerad med plankor. Hanbjälken på samma takstol har tappat fästet i ena änden och fyller inte längre någon funktion. Även i skullens bjälklag finns det hål efter rötskador intill ventilationstrumman. På bild tagen med drönare kan man också se att nockåsen är rötskadad där teglet glidit ner och lämnat öppning i nocken.

Den här skadorna är förhållandevis enkelt att reparera. Den svaga punkten i det här taklaget är den sekundära konstruktionen för tegeltaket. Här ligger alltså regler ovanpå det gamla stråttaket. Det som håller dessa regler är en bit plattstång över nocken. Stången är fäst i reglarnas övre ändar. Det här är det som håller hela tegeltaket på plats.

Man kan med fog påstå att hela tegeltaket ligger flytande ovanpå den gamla stråttäckningen. Ur kulturhistoriskt perspektiv är det förstås föredömligt, eftersom få ingrepp har gjorts i den ursprungliga konstruktionen.

Emellertid är det lätt att inse att om det är dåligt virke i reglarna och/eller blir rötskador i reglarnas övre delar kommer plattstången att lossna, vilket också har hänt där teglet glidit ner och skapat öppning vid nocken. Risker finns ju också att plattstången eller infästningsanordningarna rostar sönder.

Som om inte det skulle räcka är det också för långt mellan reglarna för tegelläkten. Normalt sett är ju den sistnämnda understödd med 0,6 meters mellanrum. Detta är sannolikt en bidragande orsak till att det uppstått svackor i taket. Kanske tillsammans med att stråttäckningen pressats samman.

Här kan man se hur taksprånget bukta på sydöstra långsidan på grund av att tegeltäckningen glidit ner. Det framgår också att gavelsprånget i nordost är intakt, medan det motsatta har vissa brister. Skadan efter det fallande trädet syns också på bilden.

På bilden ovan ses den stora glipan vidnocken. Man kan också se attnockåsen är rötskadad.

Bilden till vän
visar
taksprånget
på den SO
långsidan.
Bilden till hö
visar
gavelsprånget
i SV.

Bilden nedan visar "trädfallshålet" på NV lånsidan. Här framgår också rötskadorna.

Även bilden nedan visar NV långsidan. Här finns rötskador i vågbordet och takstolstassen.

Bilden ovan visar ytterligare en rötskada på NV långsidan. Här är skador i vågbord, tass och läkt.

Bilden ovan visar SV gavelsprånget underifrån. Här framgår klart att vissa delar av rundvirket har ruttnat bort och att även bärregeln för tegelläkten är rötskadad. Det saknas också både takpannor och stråttäckning.

Bilden är tagen mot NO. I fonden ser man ventilationsöppningarna i röstet. Närmast i bild är ventilationstrumman som är kapad under taket. Intill den står takstolen med den rötskadade sparren och hanbjälken som hänger ner. Man ser också den ganska stora öppningen i nock där bärreglarna har släppt och glidit ner.

Detaljbild av glipan som nämns ovan.

Bilden ovan visar den rötskadade och reparerade sparren intill ventilationstrumman.

Den här bilden visar stora delar av konstruktionen. Man ser övre delen av ladugårdens timmervägg. Här syns och takstolarna och bland annat kan man se hur tranbenen går ända ner på bjälklaget över skullen, medan de är betydligt kortare när man kommer utanför. Även takstolarnas diagonalsträvor syns på bilden, liksom stråttäckningen med dess underlag.

Den här bilden belyser, åtminstone till stora delar, hur det nya tegeltaket är utfört. Här ser man den ursprungliga sparren med vågbordet och stråttäckningen. Ovanför detta sticker bärregeln fram med fotbrädan som nedre läkt. Även läkten ovanför skymtar fram. Det förefaller inte som om de "nya" bärreglarna är fästade i vågbordet. Det sekundära tegeltaket "flyter" alltså ovanpå.

Arbetet

Den 4 juni hade vi uppstartmöte. Vi var fyra personer som gick ombord för båtferden ut till Sävholmen. Förutom jag så var det två personer från båtklubbens (bidragstagaren) styrelse samt den entreprenör som skulle utföra arbetet.

Vi gick i stora drag igenom hur projektet skulle genomföras. Det framkom att man hade planerat att lägga nytt tegel på taket, vilket jag ställde mig frågande till.

Länsstyrelsens beslut hade jag inte sett och inte heller fanns det att tillgå på plats. Jag blev lovad att få beslutet per e-post innan dagen var slut. Det stod också klart att en hel del material skulle anskaffas under försommaren, men att det praktiska arbetet på byggnaden inte skulle påbörjas förrän i augusti.

Mycket riktigt fick jag tillgång till bidragsbeslutet under kvällen och där framgick tydligt och klart att takteglet ska återanvändas. Jag kommunicerade detta faktum med styrelsen som förklarade att de tänkte följa beslutet.

Under juni månad hade jag ett flertal samtal med entreprenören där jag föreslog möjliga leverantörer av begagnat taktegel. Vi diskuterade också möjligheten att skaffa rundvirke från en bondgård, exempelvis gamla hässjestörrar.

Efterhand meddelade entreprenören att han beställt 18 m² begagnat taktegel hos Hedenstedt i Trosa samt att han fått tag i störrar hos en bonde i bekantskapskretsen. Vi kom också överens om att använda plåtband, 2×60 mm, som ska ligga övernocken och binda samman bärreglarna. Spikning ska ske med ankarspik. Attnock- och vattbrädor ska strykas med rödtjära och attvindskivor och fotbrädor stryks med röd slamfärg hade vi redan tagit beslut om.

När det gäller virke föreslog jag användning av enbart fura med sågade ytor.

Entreprenören trodde sig kunna lösa detta med hjälp av goda kontakter hos ett mindre sågverk. Det visade sig hålla streck.

I mitt åtgärdsförslag hade jag framställt två alternativ när det gäller läktningen.

Antingen minskar man måttet mellan bärreglarna eller också använder man sig av grövre tegelläkt. Vi kom överens om att istället för traditionell tegelläkt, 25×50 mm, använda oss av tegelläkt med dimensionen 50×50 mm.

Det praktiska arbetet på taket påbörjades vecka 32 och i mitten av augusti var allt tegel avplockat (bilderna 1-4). Teglet sorterades och rengjordes av medlemmar i båtklubben.

När teglet var borta visade det sig att flertalet av bärreglarna var i gott skick. Från början var tanken att alla bärreglar skulle bytas, men det skulle ju strida mot god byggnadsvård.

Vi bestämde oss för att endast byta de bärreglar som inte höll måttet.

Innan några bärreglar byttes skullenock och vågbord åtgärdas. Här byttes den del avnockåsen som var rötskadad ut mot nytt virke (bilderna 6-9).

Delar av vågbordet byttes ut på flera ställen och förankrades med dymlingar liksom tidigare(bilderna 12-18). Även rötskadade delar av sparrarna i taksprånget byttes ut(bilderna 10,11).

I den nordöstra änden fick också ett antal rundvirken bytas ut(bilderna 30, 31). Delarna i den rötskadade takstolen byttes ut mot nytt virke, liksom den skadade hanbjälken(bilderna 19-29).

Alla bärreglar fästades med nya plåtband över nocken. Plåtbanden är meterlånga och spikades med åtta spikar på var sida om nocken(bilderna 34, 39).

De tidigare plåtbanden var 0,4 meter långa och spikade med två spikar på var sida om nocken(bild 5). De största svackorna i taket riktades upp i samband med detta.

Takfallen läktades med den nya, kraftigare läkten som spikades med 4" spik(bild 32).

Innan teglet lades på plats monterades fotbrädor, vindskivor och brädnock. Allt virke hade färdigstruktits före uppsättning(bilderna 35-37, 40, 41).

När teglet lades på plats igen visade det sig att det fortfarande saknades tegelpannor(bilderna 33, 38). Turligt nog fanns det begagnat tegel i rätt format i en granngård och man kom där över de cirka 15 m² som saknades.

Innan ställningen revs rödfärgade man också de utbytta delarna av vågbord och sparrar.

Om man ska sammanfatta det hela så har entreprenören, Eddie Sahlén, gjort ett mycket gott arbete. Eddie har varit lätt att samarbeta med och han har hört av sig så snart frågor uppstått.

Taket är nu tätt och stråttäckningen är bevarad i möjligaste mån. Taksprånget är nu så raka som är önskvärt och takfallen i övrigt är riktade bara så mycket som behövs för att fortfarande ska framstå som en gammal byggnad.

Slutbesiktning gjordes den 1 oktober. Arbetet är godkänt och slutintyg skrevs samma dag.

Sala 2024-12-18

Leif Berggren

Antikvarisk expert

Bild 1

Bild 2

Bild 3

Bild 4

Bild 5

Bild 6

Bild 7

Bild 8

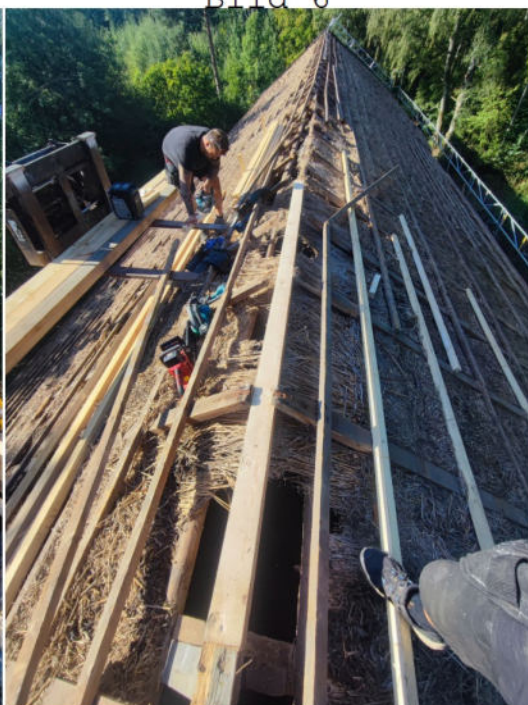

Bild 9

Bild 10

Bild 11

Bild 12

Bild 13

Bild 14

Bild 15

Bild 16

Bild 17

Bild 18

Bild 19

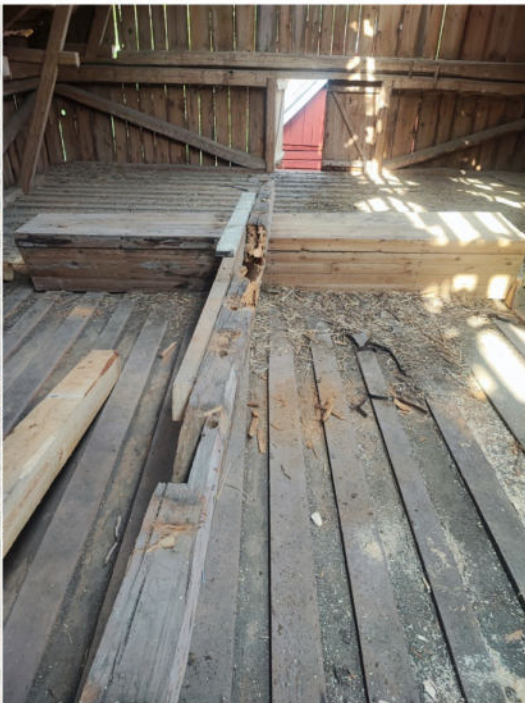

Bild 20

Bild 21

Bild 22

Bild 23

Bild 24

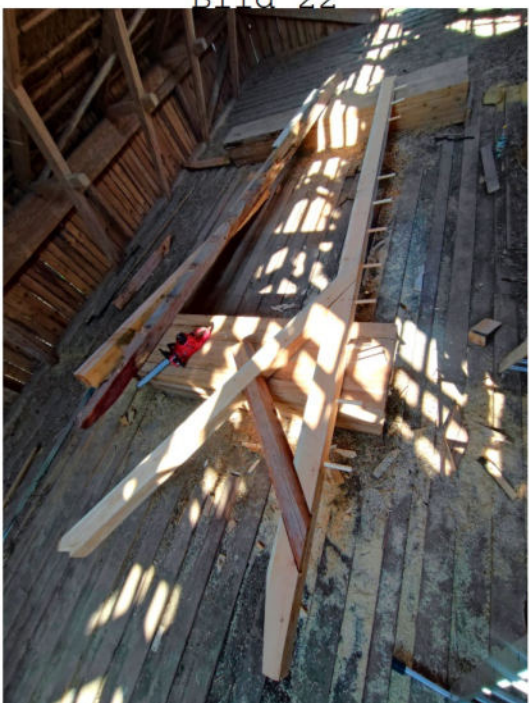

Bild 25

Bild 26

Bild 27

Bild 28

Bild 29

Bild 30

Bild 31

Bild 32

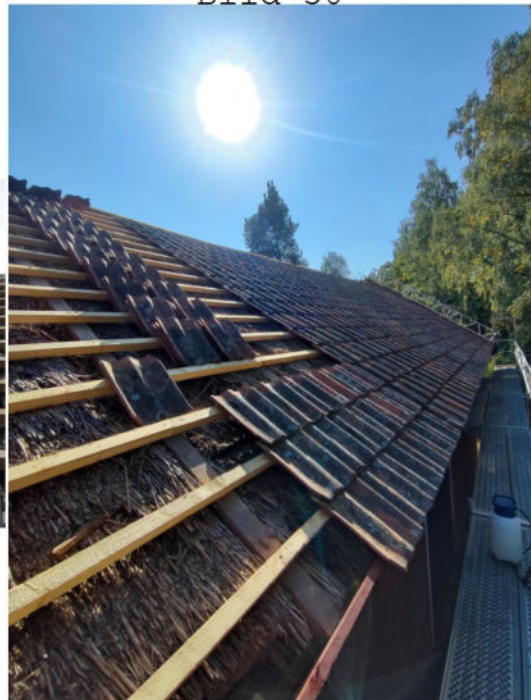

Bild 33

Bild 34

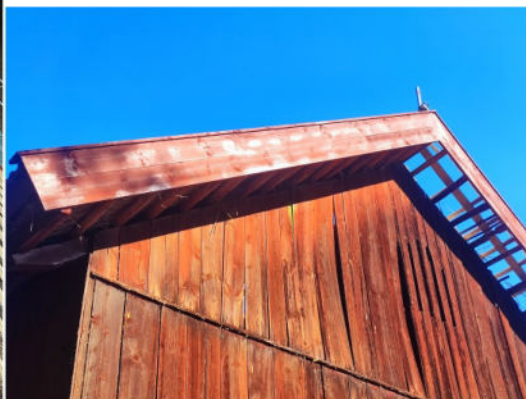

Bild 35

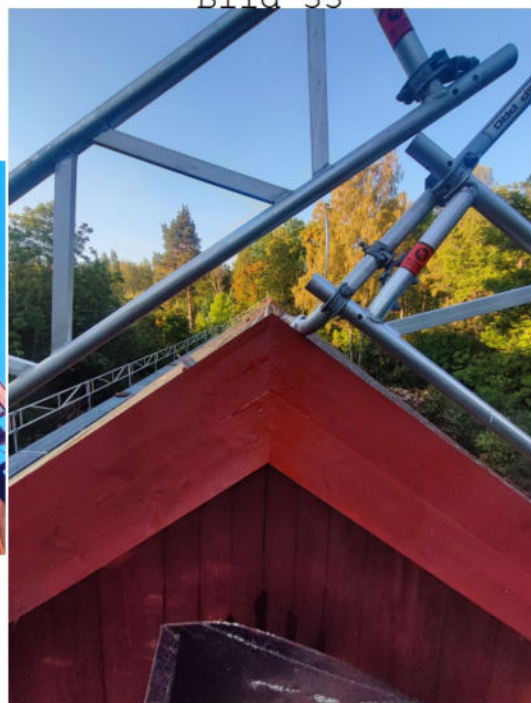

Bild 36

Bild 37

Bild 38

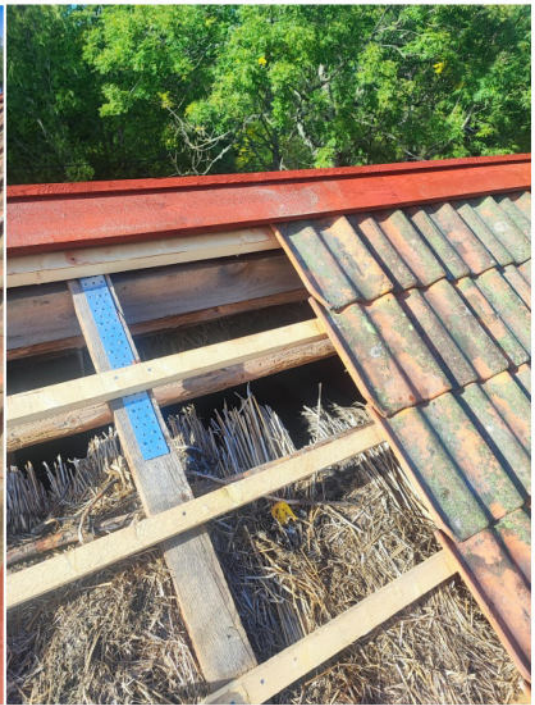

Bild 39

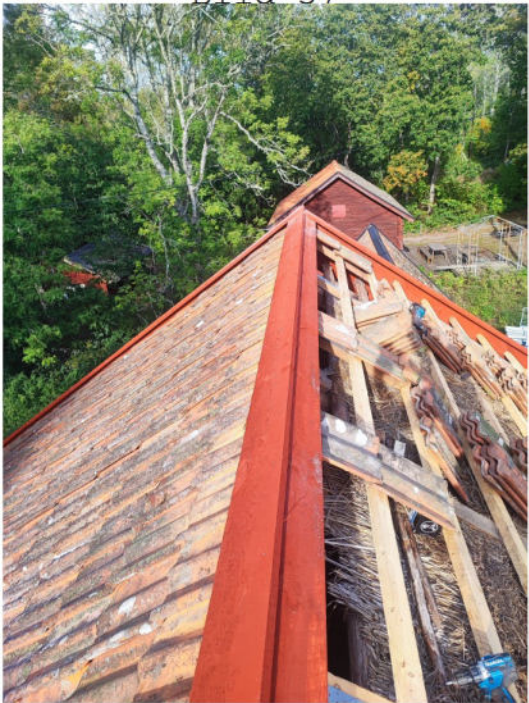

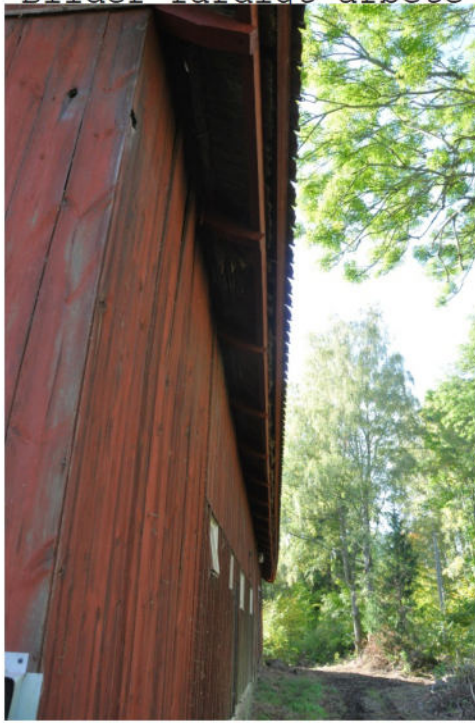
Bild 40

Bild 41

Nordvästra långsidan (2)

Nordvästra långsidan

Nordvästra takfallet
närmast

Nordöstra delen

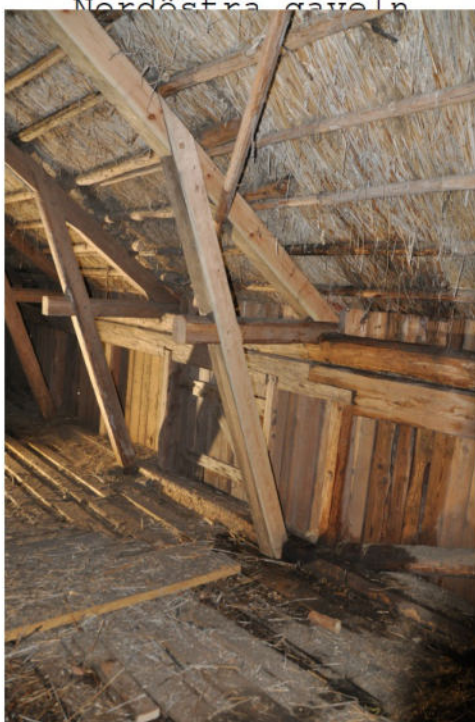
Nordöstra gaveln

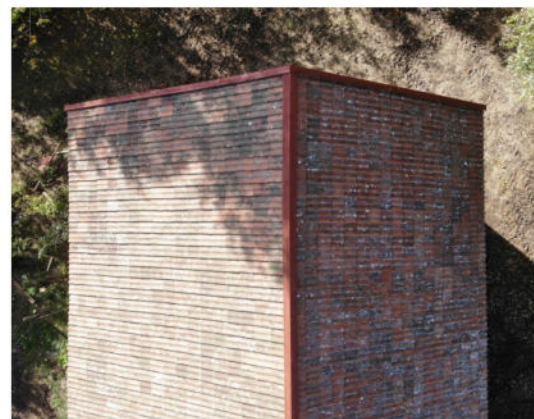
Reparerad takstol (2)

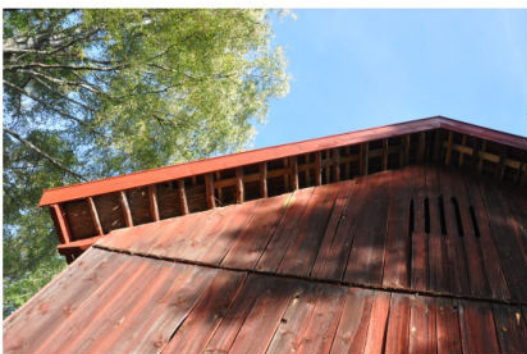
Reparerad takstol (3)

Reparerad takstol

Sydvästra delen

Sydvästra gaveln (2)

Sydvästra gaveln (3)

Sydvästra gaveln

Sydöstra långsidan och nordöstra gaveln

Sydöstra långsidan

Det här är en principskiss över taket på ladugården. Här finns vare sig tillförlitliga mått eller proportioner.

